

Historiallista lauseoppia.

1. Eräässä yhteydessä PAAVO RAVILA huomauttaa siitä, kuinka vaikeata on ollut jopa historiallisen tarkastelutavan suurten esitaistelijain saavuttaa todellinen historiallinen tutkimusasenne erityisesti lauseopin alueella, »jossa muodollisen logiikan kahleet ovatkin olleet kaikkein lujimmat». ¹ Tästä lausumasta jo ilmenee, että sen esittäjä ilmeisesti katsoo omilla lauseopillisissa tutkimuksissaan saavuttaneensa tällaisen asenteen. Kieltämättä hän ensi katsannossa näyttääkin siinä suuressa määrin onnistuneen. Ken on ottanut vaivakseen tutustua hänen tutkimuksiinsa ²,

¹ FUF XXVII, s. 39—40.

² Käytän tässä kirjoituksessa seuraavia lyhennyksiä: Ravila₁ = Paavo Ravila, Kielentutkimus ja positivismi. Länsi 1941. Ravila₂ = Sama, Über die Verwendung der Numeruszeichen in den uralischen Sprachen. FUF XXVII. Ravila₃ = Sama, Uralilaisen lauseen alkuperäisestä rakenteesta. Vir. 1943. Ravila₄ = Sama, Lause-

on taipuvainen myöntämään sen kernaasti. Tekijä piirtää eteemme mielenkiintoisen kuvan suomalais-ugrilaisen lauserakenteen eräiden osien kehityksestä kautta vuosituhansien, — sellaisena kuin hän uskoo sen tapahtuneen. Teorialta ei puutu johdonmukaisuutta eikä suurpiirteisyyttä. Siinä tapaa historiallisen tarkastelutavan melko puhtaaksi viljeltyinä. Kysymys on nyt vain siitä, kestääkö se kritiikkiä.

Ravila näyttää itse olevan vakuuttunut siitä, että hänen teoriasensa rakentuu puhtaasti historialliselle perustalle, koska hän on sitä mieltä, että kaikki kielitieteelliset käsitteet, jotka on muodostettu »eliminoimalla pois aika», ovat epätieteellisiä.¹ Kuitenkin hänen tutkimuksensa vilisevät sellaisia käsitteitä kuin kieli, sana, lause; subjekti, predikaatti, objekti jne.; substantiivi, adjektiivi, verbi jne.; nominatiivi, partitiivi jne.; yksikkö ja monikko, joiden käsitteiden deskriptiivisyyttä hän ei suoranaisesti kiellä, sillä hän huomauttaa, että nämä kieliopilliset käsitteet ovat syntyneet aikana, jolloin »kielen elämästä» on ollut vallalla kokonaan toisenlaiset käsitykset kuin nykyisin. Näillä käsitteillä, jotka ovat meille ja siis nykyaikaiseen kielitieteeseen periytyneet latinasta ja kreikasta, on ollut »se harvinaisen hyvä ominaisuus, että ne ovat voineet melko hyvin seurata tutkimuksen edistystä».² Mutta Ravilan teorian kannalta johdonmukaisesti ajatellen ne tulevat julistetuiksi epätieteellisiksi. Kun kuitenkin käytännössä ei ilmeisestikään tulla toimeen niitä ilman, nämä käsitteet muodostuvat hänen teoriasensa koetinkiveksi, koska ne kuuluvat oleellisiin osina teoriaan. Voi olla harhaanjohtavaa puhua Ravilan teoriasta, sillä hän saattaa katsoa puhuvansa koko vallitsevan suunnan nimissä. Mutta omana yksityiskohtaisena kokonaisuutenaan hänen edustamansa periaateoppi eli kielifilosofia varmasti on persoonallinen. Ja kun tarkoitukseni on arvostella historiallista lauseoppia sellaisena konkreettisena tapauksena, kuin Ravila sitä edustaa, eikä siis yleisesti, vaikkakin tarkastelun tuloksilla on yleistä kantavuutta, niin tämä nimitys sallittaneen.

I. »Luonnollinen kieli ei ole loogillista.»

2. Millaiseksi Ravila käsittää tosiasiallisesti olemassa olevan deskriptiivisen lauseopin? Se on normijärjestelmä, jonka mukaan voidaan arvostella, onko puhe oikeaa vai väärää. Luonnollinen kieli pyrkii nim. normatiivisten kielioppien ja sanakirjojen avulla muodostumaan normijärjestelmäksi.³ Kun kieliopin normatiivisuus luonnollisesti kohdistuu kielellisen

opin periaatekysymyksiä. Vir. 1944. — Vielä olisi mainittava Ravilan lyhyehkö väitelylausunto Vir. 1945, s. 105—9, jonka vahvoihin puoliin ei kuulu asiallisuus.

¹ Ravila₁ 69. — ² Ravila₄ 106—7. — ³ Ravila₁ 67.

aineksen muotoon, voimme hyvällä syyllä pukea Ravilan kannan hieman toiseen asuun: Kielioppi, siihen sisältyneenä tietenkin myös lauseoppi, on tiede puhumisen oikeasta muodosta, se esittää siis sääntöjä, joita kaikkien asianomaista kieltä puhuvien tulee noudattaa. Tältä kannalta lienee ymmärrettävä Ravilan väite, että deskriptiivisen kielentutkimuksen probleemit ovat suurelta osalta esitysteknillisiä.¹ Ja kun tämä esitystekniikka on luonteeltaan normatiivista, käy ymmärrettäväksi, miksi se ei kuitenkaan ole puhtaasti tieteellistä, koskapa sellaista on vain historiallinen tarkastelutapa.²

Käsitys siitä, että kielioppi on oppia oikeasta puhumisesta, tuo hake-matta mieleen koululogiikan, jonka mukaan logiikka on tiede oikeasta ajattelemisesta. Sanoohan Rein: »Muodollinen logiikka, tieteenä ajattelemisen oikeasta muodosta, esittää siis sääntöjä, joita kaikkien tieteiden tulee noudattaa».³ Se erottaa ajattelemisessa sisällyksen ja muodon.⁴ On tärkeätä huomata, mitä näillä termeillä tarkoitetaan. Se ilmenee selvimmin esimerkistä. »Ajatuksilla» *Ihminen on kuolevainen* ja *Kivi on kova* on eri sisällys, »sillä kummassakin ajatellaan eri asioita». Muoto sen sijaan on molemmilla sama, »sillä molemmissa ajatellaan aivan samalla tavalla erästä miellettä (kuolevainen, kova) toisen mielteen (ihminen, kivi) määräyksenä».⁵ Tästä huomattakoon, että jo koululogiikassa muodolla ei tarkoiteta fyysillistä muotoa, vaan »ajatusmuotoa». Näitä ajatusten »oikeita muotoja» ovat käsite, arvostelma ja päätelmä.⁶ Kieli osoittaa käsitettä sanalla⁷ ja arvostelmaa lauseella.⁸ Ts. käsitteen kielellinen merkki on sana ja arvostelman lause.

Huomaamme helposti, että molemmissa on paljon samankaltaista. Kielioppi on oppia oikeasta puhumisesta, aivan kuin logiikka on oppia oikeasta ajattelemisesta. Molemmat käsitetään normatiivisiksi tieteiksi. Ja molempien kohdalla näemme käsiteparin muoto ja sisällys, joskaan niitä ei ole vielä lähemmin toisiinsa verrattu. Eroavuuttakin on: kielioopin normit koskevat lauseiden rakennusta, koululogiikan päättelyitä, eli nykyaikaisesti edellisen normit ovat mielekkyysoogillisia, jälkimmäisen totuusloogillisia, mutta vertailun tulosta se ei muuta.

3. Koululogiikan ja Ravilan teorian oppien vastaavuutta voimme seurata edelleen. Koululogiikka toteaa, että on olemassa luontainen kyky oikeaan ajattelemiseen, mikä merkitsee sitä, että ihminen pystyy luontaisesti ilman logiikan apua käyttämään oikeita ajatusmuotoja, joskin »vaillinaisesti», ja että tämä tiede siten ei ole välttämätön oikealle ajattelemi-

¹ Ravila₄ 130. — ² Ravila₄ 131. — ³ TH. REIN Muodollisen logiikan oppikirja⁵, s. 14. — ⁴ Mts. 10. — ⁵ Mts. 11. — ⁶ Mts. 15. — ⁷ Mts. 16. — ⁸ Mts. 33.

selle. Logiikan merkitys on siinä, että sen oppien tuntemisen kautta tämä luontainen kyky »kehittyy ja täydentyy».¹ Aivan vastaavalla tavalla ajattelee Ravila luonnollisesta kielestä. Edellä jo viittasin hänen ajatukseensa, että luonnollinen kieli pyrkii normatiivisten kielioppien ja sanakirjojen avulla muodostumaan normijärjestelmäksi. Mutta vailla kielioppeja ja sanakirjoja olevan kielen piirissä esiintyvät reaaliset puheet eivät ole mitään »abstraktisten normien ja tyyppien manifestoitumia», vaan tällaisesta kielestä voimme sitä tutkiessamme todeta niin suurta säännönmukaisuutta, »että me saatamme kuvitella reaalisten puheiden tässäkin tapauksessa muodostuvan sillä tavoin, ikäänkuin olisi jokin salainen systeemi, jota puhujat tiedottomasti noudattavat».² Ts. on olemassa luontainen kyky puhua.

4. Millainen Ravilan mukaan on lauseopin systeemi? Kielettutkijan asiana on tutkia reaalisia puheita eikä kieltä. Näitä hän selvittelee ja tämän selvittelynsä perustalle rakentaa abstraktista systeemiä, jonka valossa todellisuuden moninaisuutta voidaan selittää. Näin ollen kieli on Ravilan mukaan idealiteetti, jota yksityiset puheet edellyttävät voidakseen tulla selitetyiksi, mutta ei sellainen, jota yksityiset puheet edellyttävät voidakseen olla olemassa.³ Sillä kieli on käsite ja sellaisena se ei voi sisältää mitään enempää kuin ihminen on voinut panna sen sisältämään.⁴ Ravila näyttää siis ajattelevan, että täsmällisesti määrätty ja rajoitettu käsite on jotain, joka kangastaa vasta tieteen lopullisena päämääränä ja jota vain vähitellen lähestytään. Sanoohan hän selvästi keran, että elävä ja eteenpäin ponnisteleva tiede ei voi operoida lopullisen, kiinteän muodon saaneilla käsitteillä.⁵ Tämä kaikki on kuin kaikua siitä filosofisesta oppirakennelmasta, jota meillä vielä käytännössä oleva koulu-logiikan oppikirjakin edustaa; siitä voimme lukea mm. seuraavaa: »Sillä täydelleen pätevä käsite edellyttää täydellistä tietoa esineen olemuksesta, ja semmoista tietoa voimme ainoasti poikkeustilassa saavuttaa. Täydelleen kelpaavaisten käsitteiden saavuttaminen on siis loppumaalina, johon kaikki tieteileminen pyrkii, mutta jota ainoastaan askel askeleelta voidaan lähestyä.»⁶ On luonnollista, että kun ei uskota »täydellisesti» määrättyjen käsitteiden yleisen saavuttamisen mahdollisuuteen, on loogillisen, niinkuin lauseopillisenkin tutkimuksen käsitetty olevan luonteeltaan vain pyrkimystä systeemin aikaansaamiseksi. Voimme siis todeta, että tämäkin nykyaikaiselle logiikalle vieras ja outo käsitys elää edelleen Ravilan teoriassa rinnan vanhentuneen normatiivisuuden teesin kanssa.

¹ Mts. 13. — ² Ravila₁ 67. — ³ Ravila₁ 69. — ⁴ Ravila₁ 67, vrt. Ravila₄ 106. — ⁵ Ravila₄ 107. — ⁶ Rein, mts. 17—18.

5. Myös käsitys kielen ja logiikan keskinäisestä suhteesta on Ravilan teoriassa koululogiikan oppien mukainen. Kieli on sen mukaan loogikolle vain loogillisten arvostelmien esitystekniikkaa. Loogikko ei ole millään tavoin riippuvainen siitä, »miten jossakin tietyissä kielimuodossa asiat esitetään».¹ Reaaliset puheet taas ovat kieliopin »normien ja tyyppien manifestoitumia», so. ilmennyksiä.² Mutta tämä ei anna meille avainta siihen, miten kieli on logiikan normien ilmennys; sanotaanhan nimenomaan, että tuo ilmennys on kieli eikä reaaliset puheet. Koululogiikan käsitteenmuodostuksen, so. abstraktion viimeisinä, korkeimpina käsitteinä tapaamme kategoriat. Saamme tietää, että kategoriat ovat yhteydessä kielen sanaluokkien kanssa.³ Tästä ei voi tulla muuhun tulokseen, kuin että kieli systeeminä on logiikan ilmennys. Tämä sopii kuitenkin hyvin huonosti yhteen sen käsityksen kanssa, että kielioppi on normijärjestelmä ja sekundäärinen ideaalinen objekti, jota todellisuudessa ei ole olemassa.

6. On kuitenkin eräs kohta, jossa Ravilan teoria eroaa koululogiikasta ja eroaa siitä jyrkästi. Ravilan muodon käsite on nim. vallan toinen kuin koululogiikan. Ravilalle se on fyysillinen muoto.⁴ Vieläpä tuo muoto on foneettinen ilmiö, koskapa kielellisessä tosiasiaassa »akustisilla merkeillä välitetään tajunnansisältöjä».⁵ Ravilan teorian sisällyksen käsite vastaa ilmeisesti koululogiikan sisällyksen käsitettä, mutta koululogiikan muodon käsite puuttuu kokonaan Ravilan teoriasta. Ja merkillistä kyllä juuri tämä koululogiikan kohta, jonka Ravila siis on hylännyt, on sellainen, jossa nykyaikainen logiikka on periaatteessa koululogiikan kannalla ja jossa saatamme todeta kontinuiteetin näiden molempien välillä.

Koululogiikan muodon käsite vastaa nim. periaatteessa logistiikan muodon käsitettä. Edellinen puhuu ajatusmuodoista, kuten käsite ja arvostelma, joiden ulkonaisina ilmennyksinä ovat kielen ilmaukset, käsitteiden sanat ja arvostelmien lauseet. Jälkimmäinen taas puhuu merkitys- eli semanttisista kategorioista, joihin sen merkit jakautuvat. Jonkin logistisen systeemin kuvauksessa, kuten tunnettua, ensimmäisenä kohtana on merkkien luettelo.⁶ Luettelo sisältää kaikki erilaiset merkkityypit, se merkitsee, että se sisältää kaikki eri merkityskategoriat, jotka systeemiin sisältyvät, joten hyvällä syyllä voisimme tässä sanoa: merkkityyppi = merkityskategoria. Sillä fyysillisen merkkityypin ja merkityskategorian

¹ Ravila₃ 250, vrt. Ravila₂ 410. — ² Ravila₁ 67. — ³ Rein, mts. 26. — ⁴ Ravila₄ 107. — ⁵ Ravila₃ 250.

⁶ Viitattessani omiin artikkeleihini käytän seuraavia lyhennyksiä: Siro₁ = Paavo Siro, Lauseoppi uuden logiikan valossa. Vir. 1941. Siro₂ = Sama, Lauseopin periaatteita. Ajatus XII. Siro₃ = Sama, Jaolliset ja jaottomat substantiivit. Vir. 1943. Siro₄ = Sama, Lauseopin periaatekysymyksistä vieläkin. Vir. 1944.

Vrt. Siro₁ 193, Siro₃ 280.

välillä vallitsee sellainen yksiyksinen suhde, että kutakin merkityskategoriaa vastaa oma erityinen merkkityyppi ja päinvastoin kutakin merkkityyppiä vastaa tietty merkityskategoria. Näin logistiikan symbolisen merkkikielen rakenne vastaa yksiyksisesti sen merkitysten systeemin rakennetta. Tähän toiseikkaan perustuen voidaan puhe merkityksistä korvata puheella fyysillisistä muodoista ja niiden järjestyksestä. Tämä periaate on luonnotonta¹ vain sellaiselle, joka ei ole tätä hienoa eroa huomannut, ts. joka ei tiedä, että myös logistiikassa muodolla tarkoitetaan jotakin merkitysluontoista.

7. Tässä kohden siis koululogiikka oli periaatteessa oikeassa. Muissa edellä kosketelluissa kohdissa se oli sen sijaan sellaisella kannalla, johon logistiikassa on tullut korjaus, ja nämä olivat sellaisia, joissa Ravila on koululogiikan kannalla. Edellä esitettyjen lisäksi voidaan viitata sisällölliseen puhetapaan, jonka tapaamme sekä koululogiikassa että Ravilalla ja jota olen arvostellut jo aikaisemmin.² Edellisessä on tietenkin sellaista puhe ajatusten muodoista, käsitteistä, arvostelmista jne. Kun luonnollisessa kielessä kuitenkin esim. käsitekategorioita vastaavat sanaluokat hyvin sekavalla tavalla, niin on varsin lähellä (se Ravilan omaksuma) ajatus, että lauseopillinen muoto on jotain fyysillistä, ja että sillä ei ole mitään tekemistä »ajatusmuodon» kanssa, kun tämä toisinaan vastaavat sitä, toisinaan ei. Mutta jos tämä ajatus olisi oikea, miksi sen toteuttaminen on niin työlästä?

8. Ravilan mukaan on syvä totuus A. H. SAYCEN väitteessä, että Aristoteleen logiikka olisi saanut vallan toisen muodon, jos hän olisi ollut meksikolainen.³ Hänen mielestään juuri tämä seikka tekee logiikkaan vetoamisen tyhjäksi. Sayce ei kuitenkaan ole ainoa eikä varmaankaan ensimmäinen, joka on huomannut vastaavuuden Aristoteleen logiikan ja kreikan kielen kategoriain välillä. Viime aikoihin asti elänyt koululogiikka on periaatteessa samassa pisteessä. Se erottaa, kuten jo on viitattu, esim. olio-, ominaisuus-, toiminta-, tapahtuminen- ja suhde-kategoriat. Ravilan johtopäätöksen esitetyn tosiasiain johdosta tekee tyhjäksi se seikka, että koululogiikan kategorioita ei ole analysoitu loppuun saakka. On lähdetty kieltä analysoimalla, se on ilmeistä, mutta jätetty analyysi kesken. Näitä kategorioitahan vastaavat eri sanaluokat, mutta eivät täysin. Ominaisuutta ilmaisee adjektiivi, esim. *kaunis*, *hyvä*, mutta sellaista ilmaisee myös substantiivi, esim. *hyvyys*, *kauneus*. Toimintaa voi ilmaista verbi tai substantiivi tai adjektiivi jne. Näitä vastaavia semanttisia eli merkityskategorioita logistiikka tuntee vain kaksi: ominaisuus ja suhde. Substan-

¹ Ravila₄ 109—110. — ² Siro₄ 411. — ³ Ravila₂ 109.

tiivä ilmaisee ominaisuutta — niin sellainenkin substantiivi kuin *pöytä*¹ —, mutta myös suhdetta. Vastaava pätee myös adjektiiveista ja verbeistä, joskin verbiin nähden tulee lisäksi eräs komplikaatio, johon tässä ei voi syventyä.² Kuten ennen olen maininnut, logistiikassa merkitään ominaisuutta kaavalla $A(a)$ ja suhdetta kaavalla $A(a, b)$, $A(a, b, c)$ jne. Kuinka yksinkertainen ja yleiskatsauksellinen onkaan sen yleinen kaava $A(a, b, \dots, n)$! Ja tähän tulokseen olisimme voineet päätyä, oli sitten lähtökohtana muinaiskreikka tai meksikon kieli tai mikä kieli hyvänsä, sillä tämä systeemi ei ole riippuvainen mistään historiallisesta kielimuodosta.

Tässä suhteessa ei ole tärkeitä edes se, minkä näköinen logistiikan ilmennyksenä oleva kielimuoto on, mutta sen sijaan kyllä se, että tällä systeemillä on tietty rakenne. Luonnollisen kielen avulla logistiikka ei ole kehiteltävissä. Sillä luonnollinen kieli on moninaisempi, kuin on välttämätöntä, kuten jo sanaluokkakategoriain moninaisuus osoittaa. Toisaalta luonnollinen kieli on vaillinaista, esim. siltä puuttuu varsinaiset kategoriat ilmaisemaan useampi- kuin kaksijäsenisiä suhteita. Näin ollen logistiikka on puettu erikoisen keinotekoisesti luodun kielen asuun, jolla juuri on vaadittu rakenne.

Nyt voimme vastata siihenkin kysymykseen, mikä on logiikan ja luonnollisen kielen välinen suhde. Jos kielellä tarkoitamme tiettyä fyysillistä ilmiöpiiriä sinänsä, niin se, esim. suomi, on erään loogillisen systeemin »ilmennys». Aivan vastaavalla tavalla esim. HILBERTIN luoma symbolismi on erään loogillisen systeemin ilmennys. Mutta jos kielellä tarkoitamme itse systeemiä, niin voimme sanoa, että suomen lauseoppi on eräs loogillinen järjestelmä aivan samassa mielessä kuin jokin logistiikan systeemi on semmoinen.

9. Jos sitten kysymme, mitä on loogillinen ja logiikka, niin tyhjentävän vastauksen antaminen on hyvin vaikea. Mutta jotakin siitä voidaan sanoa. Voimme ensiksikin esittää, mitä se ei ole. Se ei ole mitään tiedettä siitä, miten tosiasiallisesti ihminen ajattelee, vaan sitä tutkii psykologia. Myöskään se ei ole tiede, joka selvittäisi, vastaavatko ajattelumme tulokset todellisuutta. Se ei niinkään ole mikään normijärjestelmä, joka määräisi, kuinka on ajateltava. Logiikka tutkii erilaisia ilmaisujärjestelmiä määrittellen, mitkä ilmaukset kussakin järjestelmässä ovat mielekkäitä lauseita (mielekkyydslogiikka) taikka mitkä päättelysäännöt johtavat tosista lauseista toisiin tosiin lauseisiin, ts. määrittelee »muodollisesti toden lauseen käsitteen» kussakin järjestelmässä (totuuslogiikka).³

¹ Siro₄ 409—410. — ² Siro₂ 241 ja seur. — ³ Siro₃ 280.

10. Kun itse luonnollistakin kieltä on pidettävä loogillisena järjestelmänä, on ilman muuta silloin selvää, että taistelu »muodollisen logiikan kahleista vapautumiseksi» on ollut niin työlästä ja toivotonta sen vuoksi, että se on taistelua itse kieltä vastaan! Itse asiassa koko puhe muodollisen logiikan kahleista on virheellistä ja perustuu harhakäsityksiin, jotka puolestaan juontavat juurensa sisällöllisestä puhetavasta ja käsitteen »loogillinen» epäselvyydestä.

11. On mielenkiintoista ottaa nyt selville, mitä Ravila itse ymmärtää sanalla »loogillinen»; siitähän saamme tiedon tarkkaamalla, millaisissa yhteyksissä hän sanaa käyttää.

Kieli ei hänen mielestään muodosta »mitään kiinteätä loogillista [lue: johdonmukaista] rakennelmaa», koska sen kokonaisuuteen sisältyy »aina suuri määrä ilmauksia, jotka ovat loogillisesti [lue: johdonmukaisesti] katsoen ristiriitaisia keskenään». ¹ Tämän saman asian hän sanoo toisessa kohdassa lyhyemmin siten, että kieli ei ole loogillista ², sillä käytännössä sana »loogillinen» merkitsee Ravilalle samaa kuin »johdonmukainen». Tämänkään käsityksen alkulähdettä ei ole vaikea löytää, sekin on kotoisin koululogiikasta, joka on ennen kaikkea päättelyoppia, ts. totuuslogiikkaa, keskeisenä asianaan päättelyn johdonmukaisuus eli totuuden säilyminen. Mutta loogillisia ovat myös lauseen sisäiset suhteet (mielekkyydslogiikka), esim. se että lause *Kevät tulee* on suomessa mielekäs yhdistelmä, ts. että siinä ilmaukset suomen lauseopin sääntöjen mukaisesti kuuluvat sellaisiin merkityskategorioihin, joiden kombinoiminen on sallittu.

12. Toistan edelläolevasta perusajatuksen. Se logiikka, jota Ravila arvostelee ja johon hän kielentutkijana ottaa torjuvan asenteen, on koululogiikkaa. Tämä taas on oleellisesti päättelyoppia, vaikka siinä puhutaankin myös käsitteistä, kun sen sijaan nykyaikainen logiikka sisältää oleellisenä osana myös lauseen rakennusta koskevat seikat eli lauseen sisäiset suhteet. Ravilallekin on loogillista lähinnä se, mikä koskee päättelemistä. Koululogiikan mukaisia ovat edelleen hänen lauseopilliset käsityksensä normatiivisuuksineen jne., lukuunottamatta erästä yhtä radikaalista kuin kohtalokasta korjausta, nim. muodon käsitteen suhteen. Kaikissa kielellisissä ilmauksissa erotamme muodon ja sisällyksen. Jälkimmäinen on joka tapauksessa jotain elämyksellistä. Muodon suhteen mielipiteemme eroavat. Samassa mielessä kuin logiikassa on kielessä muotoa se, mikä esim. lauseissa *Lintu lentää*, *Ruoho kasvaa*, *Taivas siintää* jne. on samaa. Tarkoitetaanko nyt lauseopillisella eli syntaktisella muodolla tätä vai pelkkää fyysillistä muotoa? Tietenkin edellistä, sillä jälkimmäinen — Ravilan

¹ Ravila₁ 108. — ² Ravila₂ 79. Ks. myös mts. 19, 24, 96 sekä 39.

valitsema— vaihtoehto vie johdonmukaisesti toteutettuna absurditetiin.

II. »Tosiasia on varsin epäselvä käsite.»

13. Niin joutuisimme, jos olemme johdonmukaisia, eliminoimaan kaikki deskriptiiviset käsitteet. Sillä, kuten sanottu, jos meillä on sellainen muodon käsite kuin Ravilan teoriassa, häviää koko lauseopillinen järjestelmä tuntuvista. Niinpä hänellä ei ole minkäänlaista **silmää näkemään kieltä kokonaisuutena**.¹ Miten muuten voi ymmärtää väitettä: »Kun tämä seikka», so. ymmärretyksi tuleminen, »on turvattu, saa ilmaus olla loogillisesti kuinka mieletön tahansa»?² Tämähän antaa meille oikeuden hyväksyä suomen kielen lauseena esim. sanayhdelmän *poika huono kuulo* lauseiden *poika on huonokuuloinen*, *poika kuulee huonosti* tai *pojalla on huono kuulo* sijasta! Sillä sopivassa tilanteessa se voidaan ymmärtää oikein. Kuvaavaa kyllä, tällaisen sanayhdelmän voisi todellisuudessa kuulla sellaisen muukalaisen huulilta, joka tuntee kielestämme joitakin sanoja, mutta ei itse kielen rakennetta. Ravila voi tähän huomauttaa, että puheet muodostuvat, ikäänkuin olisi olemassa salainen systeemi, »jota puhujat tiedottomasti noudattavat»³, ts. suomalaisilla on luontainen kyky puhua suomea. Mutta väite, että kieli muodostaa järjestelmän, ei itse asiassa enempää sisälläkään. Tällainen puheessa ilmenevä säännönmukaisuus tahdotaan vain lauseopin systeemissä mahdollisimman tarkasti kuvata.

Ravilan väite siitä, että luonnollisessa kielessä lause ei aina sisältäisi riittävästi muodollisia tunnusmerkkejä, joista se voitaisiin lauseeksi huomata, ja että eräitä lauseita on »harhaanjohtavasti» kutsuttu epätäydelliseksi lauseiksi⁴, juontaa viime kädessä juurensa mainitusta kyvyttömyydestä nähdä kieltä systeeminä. Olen tähän väitteeseen vastannut jo toisessa yhteydessä, enkä nyt aio toistaa siellä esittämääni. Samasta »virhelähteestä» on kotoisin myös analogian tähdentäminen lauseopillisen tutkimuksen metodina.⁵ Myös siihen nähden viittaa edelliseen artikkeliini.

14. **Tosiasiat** eivät ole mitään itsestään selvää, vaan tutkimusasettemme määrää niiden laadun. Tästä käsitteestä Ravila huomauttaa, että

¹ Näin on laita nykykielen tutkimukseen nähden, mutta kun on kysymys esim. suomalais-ugrilaisesta kantakielestä, silloin hän itsekin tarkastelee kieltä kokonaisuutena ja taiputus päätteitä lausekokonaisuuden jäsenenä. Hän siis hyväksyy edustamani periaatteet kyllä tutkiessaan kaukaisen menneisyyden oletettua kielimuotoa, mutta ei hyväksy niiden noudattamista tutkiessamme nykykieliä, joista voimme tehdä välittömiä havaintoja.

² Ravila₄ 130. — ³ Ravila₁ 67. — ⁴ Ravila₄ 112. Siro₄ 414. — ⁵ Ravila₄ 129. Siro₄ 419.

»itse tosiasia on varsin epäselvä käsite». ¹ Siitä voidaan kuitenkin sanoa vähän enemmän, kuin Ravila on esittänyt. Tosiasioiden suhdetta teoriaan hän pitää samana kuin sisällön suhdetta muotoon. Tämä on luonnollinen ja johdonmukainen kanta, kun tarkastellaan asioita sisällöllisesti. Mutta niin pian kuin otetaan huomioon, että sisällöllinen tarkastelutapa on epätieteellinen, se ei voi myöskään kestää kritiikkiä. Tosiasiat ovat aina kielelliseen asuun puettuja. Ne ovat aina esim. lauseita, niitä koskee silloin se kritiikki, joka logistiikan taholta on kohdistettu sisällöllistä tarkastelutapaa vastaan. Näin ollen tosiasiat ovat yhtä paljon muotoa kuin itse teoriakin.

Jostakin tieteellisestä kysymyksestä keskusteltaessa on siis hyvin tärkeätä kiinnittää huomiota siihen, että keskustelun osanottajat pitävät samoja asioita tosiasioina. Muutenhan keskustelulla ei ole mitään yhteistä pohjaa. Tässä suhteessa on valaiseva seuraava Ravilan artikkelin kohta: »On kuitenkin kielitieteessä vanha tunnettu tosiasia, ettei mitään sanaluokkakajako voida ehdottoman tarkasti saada aikaan.» ² Tähän voi suoralta kädeltä huomauttaa, että sanaluokkakajo on lauseopin kannalta sen teoriaan kuuluva seikka eikä väite sen mahdottomuudesta ole mikään lauseopillinen tosiasia, korkeintaan se voi olla tiettyä aikaa koskevan kieliopin historian tosiasia! Minusta tämä asia on niin selvä, ettei se edes kaipaakaan enempiä perusteluja.

15. Olen edellisessä artikkelissani koettanut tehdä selväksi, mikä käsitykseni mukaan on lauseopin oikea tutkimusasenne ja millaisia ovat lauseopilliset tosiasiat ³. Siinä esitin, että lauseoppi koskee kielen merkityspuolta, ja nimenomaan sen muotoa. Esitin siis siinä lauseopin omalta pohjalta samaa, kuin edellä olen esittänyt logiikan kannalta. Eräs lisähuomautus on tarpeen. Esitin artikkelissani, että kielitieteellinen huomioitsija havaitsee joko foneettisia tai graafisia ilmiöitä, ts. hän tutkii joko puhe- tai kirjakieltä. Jos tarkastelemme kielen »materiaa», nämä ovat kaksi eri kieltä. Mutta lauseopin systeemin kannalta molemmat »materiaat» ovat saman lauseopillisen systeemin »ilmennyksiä», sillä eroavuudet näiden välillä ovat niin pienet, että ne voidaan jättää toistaiseksi huomiotta. ⁴

III. »Siitä loputtomasta yksityisten probleemien paljoudesta»...

16. Lause koostuu kahdenlaisista aineksista, joilla on oma merkitys, ns. syntagmeista, sillä syntagmillahan tarkoitetaan sellaista kielellistä

¹ Ravila₄ 105. — ² Ravila₄ 110. — ⁶ Siro₄ 409 ja seur. — ⁴ Vrt. myös AARNI PENTTILÄ Grafeema- ja foneemasuomen suhteesta. Vir. 1932. Ravila₃ 250.

merkkiä, jolla itsellään on sellainen merkitys, jota sen osilla ei ole. Tällaisia aineksia ovat mm. sanat ja ns. fleksiiviset elementit. Jälkimmäisille ei aina näy suotavan näin »itsenäistä» asemaa. Viittaahan Ravila ilmeisesti hyväksyen Kielioppikomitean mietinnön käsitteisiin fleksiivinen ja sanakirjallinen merkitys, joka käsitepari perustuu juuri siihen, että taivutuspäätte käsitetään joksikin sanaan kuuluvaksi.¹ »Fleksiivinen merkitys» on luonnollisesti sopusoinnussa sen käsityksen kanssa, että kielellinen tosiasia olisi samalla kertaa fyysillistä muotoa ja elämyssisällystä. Sillä taivutuspäätteen »fyysillinen» liittyminen sanaan on omiaan ajatusta siihen suuntaan inspiroimaan. Ja edelleen on aivan johdonmukaista, että Ravilan uukaan todellisuuden analysointi on suoritettava syventymällä perusteellisesti kuhunkin yksityistapaukseen.² Toisessa yhteydessä hän on tämän ajatuksen kehittänyt oikein ohjelmaksi: »lauseopin tutkimus on empiiristä tiedettä, jonka on rajoituttava tosiasiallisesti esiintyviin lauseisiin. Vain niihin perustuvilla väitteillä voi olla jotakin merkitystä.»³ Viimeksimainitun lausunnon ymmärtää Ravilan tarkoittamalla tavalla vain edellä kosketellun kohdan yhteydessä, sillä se on huonosti formuloitu. Aluksi ajattelinkin, että sillä tarkoitettiin sitä, että väitteet on tuettava esim. kirjallisuudesta saaduilla lauseilla, joiden yhteydessä siis aina pitää olla lähdemerkintä. Mutta hän todella tarkoittaa, että on luovuttava etsimästä lauseiden kesken vallitsevia yleisiä piirteitä! Toisin sanoen hän kieltää kaiken yleistyksen lauseopin tutkimukselta, vaikka yleistäminen on kaiken ei-historiallisen empiirisen tieteen yleisiä periaatteita. Mutta hänellähän ei ole silmää sellaisiin seikkoihin, jotka viittaisivat kielen systeemiluonteeseen.

17. Lauseopissa on vain hänen mielestään syvennyttävä perusteellisesti kuhunkin yksityistapaukseen. Mutta sen tuloksena on tietysti silmäkantamaton moninaisuus; hän saa todella kamppailla loputtomassa yksityisten probleemien paljoudessa.⁴ Kun siinä probleemien paljoudessa ei nähdä mitään samanlaisina toistuvia piirteitä, kun eri lauseiden ja yleensä eri ilmaisutyyppien välillä, jotka tutkittavassa kielessä samanaikaisesti ovat havaittavissa, ei nähdä mitään samankaltaisia piirteitä, kun tähän moninaisuuden kaaokseen ei yritetä mitään järjestystä saada aikaan pitämällä sitä tavalla tai toisella mielekkäänä kokonaisuutena, niin silloin ei ole oikeastaan muuta mahdollisuutta, kuin että tämä moninaisuus yritetään ryhmittää historiallisen kehityksen sarjaan. Jos tällaiselle periaatteelliselle kannalle asetumme, kieli tosiaan ei ole muuta kuin tilastollinen

¹ Ravila₄ 118. — ² Ravila₄ 115. — ³ Ravila₄ 120. — ⁴ Ravila₄ 114.

käsite, joka on saatu vain mielivaltaisten rajoitusten avulla.¹ Siinä suhteessa Ravila kyllä jälleen on johdonmukainen.

Mutta pahinta tälle puhtaasti historialliselle tutkimustavalle on se, että se kuitenkin ei voi tulla ilman deskriptiivisiä käsitteitä toimeen. Ilman niitähän historialliset selitykset eivät sano mitään täsmällistä kielellisistä ilmiöistä, ts. niitä ilman meillä ei ole mitään kieltä. Deskriptiiviset käsitteethän nimittävät nimenomaan kielellisen moninaisuuden yleisiä »synkronisia» piirteitä. Siitä ei päästä yli eikä ympäri. Nämä käsitteet ovat syntyneet deskriptiivisen tarkastelun tuloksena aikana ennen historiallisen tarkastelutavan voimaan tuloa, ja ne opetetaan myös jokaiselle uudelle oppilaspolvelle ilman mitään viittausta kielen historiaan! Itse asiassa Ravila itsekin myöntää, että ne ovat käsitteitä, jotka eivät sovi hänen teoriaansa. Niinpä *predikaatti* ei ole puhdas kielitieteellinen käsite, koska sitä ei ole saatu tarkastellen »puhtaasti kielellisiä tosiasioita».² Mutta mitä tiedettä se on, joka ei tunnusta omikseen käyttämiään käsitteitä?! Tämä on kuitenkin luonnollinen seuraus lauseopillisen muodon käsitteen hylkäämisestä. Kun ei tiedetä, mitä on loogillinen, ei myöskään tiedetä, mitä kieli on, ja joudutaan siihen sekavuuteen, jonka voimme todeta Ravilan teoriassa deskriptiivisten käsitteiden kohdalla: niitä käytetään, koska on pakko, mutta niitä ei omiksi tunnusteta.

Näin ollen täytyy katsoa kestävämmäksi väite, että deskriptiivinen ei olisi puhtaasti tieteellistä³, ja tätä tutkimustapaa on pidettävä yhtä tieteellisenä kuin historiallista tarkastelutapaa konsanaan. Deskriptiiviset käsitteet eivät ole eliminoitavissa, eivät myöskään historiallisesti tulkittavissa. Mitä historialliset kieliopilliset kategoriat⁴ olisivat, sitä ei ole vielä millään tavoin perusteltu. Deskriptiivisen — tämä on huono ja harhaanjohtava nimitys, jonka sijasta voisi sanoa **puhtaan syntaksin** — tutkimuksen tehtävänä ei suinkaan ole vain luoda määritelmiä koulukielioppien tarpeiksi, jollaisena Ravila sitä näyttää pitävän.

¹ Ravila₁ 68.

² Ravila₄ 107. Samaa hän väittää käsitteistä *subjekti* ja *objekti* Vir. 1945, s. 107. Kun esitin, kuinka puhe siitä, että subjekti tekee jotakin tai objektia kohtaa jokin tekeminen, on virheellistä (Siro₄ 410—1), Ravilan on täytynyt myöntää kritiikki oikeaksi (mp.). Mutta hän koettaa riistää siltä arvon huomauttamalla, että kaikki ovat varmasti ymmärtäneet oikein asianomaisessa kohdassa ja että *subjekti* ja *objekti* eivät ole tässä kieliopillisia käsitteitä(!), joten ei ole kielitieteellisestä asiasta kysymys, »vain muodosta». Arvostelun kärki ei kohdistukaan siihen, miten lukijat po. kohdan ymmärtävät, vaan siihen, että esitetty käänne on oireellinen ja että sen edustama metodi on väärä. Ravila sanoo, että on vain muodosta kysymys. Sitähän se juuri on. Esitetty puhetapa on juuri merkinä siitä, että sellaisen käyttäjä ei tiedä, mitä on lauseopillinen muoto!

³ Ravila₄ 131. — ¹ Ravila₂ 109.

18. Sen metodia ei tarvitse tässä lähempää selittää, koska siitä on jo aikaisemmin ollut puhetta.¹ Mutta sen sijaan kajottakoon Ravilan sitä koskevaan kritiikkiin. Tietystikin tunnetut sanat määräävät epätäydellisessä lauseessa poisjääneen sanan merkityksen, oikeammin sanottuna tunnettujen sanojen (merkitysten) määräämä kokonaisuus. Mutta se ei pidä paikkaansa, että »voimme jostakin sanasta taas sanoa, sopiikoo se tiettyyn yhteyteen substituotavaksi, vasta kun tiedämme sen merkityksen».² Tämän osoittamiseksi minun tarvitsee vain viitata niihin tutkijoihin, jotka ovat pohtineet merkityksen muuttumista. Yleisesti hyväksyttynä merkitysoipillisenä tutkimustuloksena on pidettävä sitä huomiota, että sanan merkitys muuttuu aina jossakin lauseyhteydessä. Esim. HANS SPERBER puhuu tässä todettavasta »epäloogillisen», so. epäjohdonmukaisen momentista, siitä tosiasiasta, »dass die neue Bedeutung nur deshalb vom Hörer als solche erkannt wird, weil das Gesagte, wörtlich aufgefasst, sich irgendwie mit der Situation oder Art, wie die einzelnen Worte in der Regel verbunden sind, nicht vertragen würde».³ Siten näemme *sanoa* verbin uudessa merkityksessä 'moittia' Lönnrotin sanakirjassa tavattavassa lauseessa *ei minua muut sano* 'andra förtala ej, gå ej åt mig'. Minusta on aivan ilmeistä, ettei tosiasiallinen *sanoa* verbin sijoitusmahdollisuus tällaiseen lauseeseen ole ollut ensin tiedossa, vaan voimme tosiasiallisesta esimerkistä vasta todeta, että se voi tällaisessa asemassa esiintyä. Siis Ravilan väite ei pidä paikkaansa, sillä jollekin sanalle voimme todeta tarkan merkityksen vasta silloin, kun se esiintyy jossakin lauseyhteydessä, koskapa sanan tarkasta merkityksestä voimme puhua vain kulloinkin tiettyyn lauseyhteyteen nähden.

IV. »Historiallisia tosiasioita.»

19. Ravila on koettanut selittää historiallisesti suomen partitiivin moninaista käyttöä suomen kielen lauseopissa.⁴ Se on esitetty ikäänkuin vastineeksi ja korjaukseksi esittämäni vastaavien ilmiöiden deskriptiiviseen selitykseen.⁵ Kun nyt arvostelen hänen selitystään, ei pidä luulla, että hyökkään historiallista tarkastelutapaa vastaan yleensä. Onhan selvää, että suomen nykyinen systeemi on historiallisen kehityksen tulos, mutta ilman riittävää deskriptiivistä analyysia ja kuvailua annettu selitys on pelkkä kuvitelma, ilman suurempaa tieteellistä arvoa.

Suomen partitiivin käytön lähtökohdan Ravila ajattelee olevan sen

¹ Siro₁ 196 ja seur., Siro₃ 280. — ² Ravila₄ 119—120. — ³ HANS SPERBER *Einführung in die Bedeutungslehre*, s. 26. — ⁴ Ravila₄ 123 ja seur. — ⁵ Siro₃ 283 ja seur.

paikallisessa merkityksessä, josta se eräiden verbien yhteydessä yleistyi objektin sijaksi. Mutta tämä ei selitä mitään siitä, miten partitiivi on tosiasiassa tullut objektin sijaksi, sehän on pelkkä toteamus, että niin on tapahtunut. Ajateltakoon vain esittämiäni totaalisen ja partiaalisen objektin vaihtelun sääntöjä. Niissä on käytetty käsitteitä (*perfektiivinen* ja) *imperfektiivinen verbi* sekä (*jaoton* ja) *jaollinen substantiivi*, joista olen antanut provisoriset määritelmät.¹ Niin kauan kuin loogillisesti moitteeton suomen lauseoppi on kirjoittamatta, näiden oikea ymmärtäminen on mahdollista vain intuitiivisesti tajuamalla niiden sisältö. Olisi kuitenkin hyvin tärkeätä sen oikeaksi ymmärtämiseksi, mitä tavoittelen, huomata, kuinka tällä tavoin suuri moninaisuus on saatu parin yksinkertaisen säännön puitteisiin, sääntöjen, jotka esiintyvät poikkeuksettomuuden vaatimuksin, siinä mielessä kuin luonnonlaki on poikkeukseton. On myös syytä huomata, että nämä säännöt eivät ole mitään yleisiä partitiivin esiintymissääntöjä, vaan objektin partiaalisuuden sääntöjen pääosa, sillä myös päätteisiin nähden pätee samanlainen seikka kuin sanoihin, että nim. niistä on puhuttava aina kulloinkin tiettyyn syntaktiseen yhteyteen nähden, ei yleisesti.

20. Ennen kuin partitiivi kehittyi näihin tehtäviin, samat asiat on ilmaistu jollakin toisella tavalla. Jos siis haluamme selittää sen historiallisen kehityskulun, jonka tuloksena ovat suomen objektin aspekti- ja spesies-säännöt, ei suinkaan riitä viittaus siihen, että partitiivilla on ollut ennen muunlainen funktio, edes tätä funktiota tarkemmin kuvaamatta. Vastaava koskee myös subjektissa tavattavaa spesiesvaihtelua. Kuvaavaa Ravilan selitykselle partiaalisen subjektin syntymisestä on se, että todistusketjussa esiintyy lausetyyppi, josta uskallan väittää, ettei Ravila sellaista voi käytännöstäkään osoittaa, koska se on periaatteessa täysin mahdoton. Tarkoitin »lausetta» »kolme poikaa (= k o l m e o n p o i k a a, so. poikien joukosta, pojista), jossa *poikaa* on predikaatintäyte!»² Lukukäsité, joka logiikassa on predikaatinpredikaatti, ei varmastikaan ole luonnollisessa kielessä koskaan ollut sellainen, että se voisi esiintyä subjektina, kun predikaattina (koululogiikan merkityksessä) on sellainen substantiivi, joka määrää ensimmäisen loogillisen tyyppin olioiden luokan. Eiköhän puheena oleva lausetyyppi ole partiaalisen objektin ja subjektin syntymisaikoihinkin ollut sentapainen kuin esim. tšer. *ilət tšdäβlak kumătən* '[So] leben diese zu dreien'³ tai vepsän *sapsid' hänō kudən* 'lapsia hänellä on kuusi'.⁴

¹ Ks. Siro₁ 204 ja seur., Siro₂ 236, Siro₃ 284, Siro₄ 418. — ² Ravila₄ 124—5. Harvonnus siteerajan. — ³ H. PAASONEN—P. SIRO *Tscheremissische Texte*, s. 14. —

⁴ LAURI KETTUNEN *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus*, s. 82.

Subjektin partiaalisen spesieksen esiintymisen ehtona olen maininnut sen, että predikaattina on tällöin eksistentiaalinen verbi.¹ AIRILA on tässä samalla kannalla.² Mutta Ravila ei tätä hyväksy, vaan tarvitsee analogiaselityksiä.³ Mitä tarkoitamme eksistentiaalisilla eli jonkinlaista olemassaoloa merkitsevillä verbeillä, sen kai määrää todellisuus eikä se ole mikään sisällöllisen analyysin makukysymys, niinkuin Ravilalla.

Yksiköllisen predikaatin esiintyminen moniköllisen subjektin ohessa, milloin tämä on ollut predikaatin jäljessä, esim. *Suomessa on kylmät talvet*, on saanut Ravilalta historiallisen selityksen.⁴ Verbi *on* on alkuaan *oma* pronominista lyhentynyt. Tämä vaikuttaa kaukaa haetulta selitykseltä. En tarkoita, että millään tavoin epäilisin tällaisen *on* sanan alkuperää. Mutta kongruenssin puutteen selitykseksi se vaikuttaa tieteilemiseltä tieteilemisen vuoksi. Sillä luontevammin on selitys haettavissa lausekokonaisuuden erilaisesta luonteesta verrattuna sellaiseen lauseeseen, jossa subjekti alkaa sen. Ei tottumus mitenkään riitä selittämään, miksi kautta vuosisatojen tässä tapauksessa on esiintynyt kongruenssin puute.

21. Jaollisten ja jaottomien substantiivien syntaktista eroa Ravila ei ymmärrä, vaan pitää sitä »merkitysopillisena selvittelynä». »Tällaista jakoahan voidaan mielekkäästi sovittaa vain merkityskategorioihin»,⁵

¹ Siro₃ 284. — ² SUST LII, 19.

³ Ravila₄ 127. — Vrt. mts. 122: »En pysty alkuunkaan kuvittelemaan, miten sellainen sana kuin *kuolee* ei merkityksessään edellyttäisi subjektin olemassaoloa, enkä voi ajatella, että kun väitämme jonkun kuolevan, me samaan sanaan sisällyttäisimme vasta ilmoituksen subjektin olemassaolosta.» Tällainen verbi on eksistentiaalinen siinä mielessä, että se ilmoittaa jonkin *olemassaolon* *lakkava* *n*. Onhan itse asiassa helppo huomata se yhteys, joka vallitsee eksistentiaalisten verbien kesken: *jokin on, kasvaa, juoksee* jne. (jatkovaa olemassaoloa); *jokin syntyy, tulee* jne., *lakkaa, kuolee* jne. (olon muutosta). Ravila on esitettyssä kohdassa pedantisesti takertunut vähemmän onnistuneeseen formulointiin ampuen tapansa mukaan yli maalin.

⁴ Ravila₄ 125 ja seur.

⁵ Ravila₄ 121. — Jaollisia substantiiveja koskeva provisorinen määritelmäni on kuulema avuton eikä sitä voi millään pelastaa. Ks. Vir. 1945, s. 107. Asianlaita on kuitenkin niin, että siinä on tarpeen hyvinkin pieni täydennys, jos todella on kysymys sen pelastamisesta. Yhdelle määrittelevälle sanalle on annettava vain huomattavasti laajempi merkitys, kuin sillä tavallisessa puheessa on. Tarkoitoin sanaa *aine*. Olen turvautunut siihen sopivan ilmauksen puutteessa — *menettely, jota vastaan sinänsä ei ole mitään moitteen syytä*. Sana *aine* omaa määritelmänsä yhtä laajan merkityksen kuin sana *olio* usein kieliopillisessa tekstissä. Niinpä sana *ilo* on tässä mielessä »ainetta» lauseessa *Lapsella on iloa lelustaan*. Samoin on laita sanan *väki* lauseessa *Pihalla on väkeä*, samoin kuin sanan *ihmiset* lauseessa *Pihalla on ihmisiä*. Molemmat lauseet merkitsevät samaa ja niillä on melkein sama lauseopillinen muoto. Ilmaukset *väkeä* ja *ihmisiä* edustavat yllä samaa lauseopillistä muotoa: jäl-

ja minä kun olen kaikkia sanaluokkia myös pitänyt merkityskategorioina!¹ Mitä taas siihen tulee, että sivulause kuuluisi samaan semanttiseen eli syntaktiseen eli merkityskategoriaan kuin substantiivi, niin en ole sellaista koskaan väittänyt enkä edellyttänyt, se on Ravilan oma keksintö. Päinvastoin olen huomauttanut, että merkityskategorioita on paljon enemmän kuin sanaluokkia, vieläpä esim. substantiivit jakautuvat useihin kategorioihin, jaollisten ja jaottomien lisäksi.²

Monikon »merkitysfunktiosta» emme milloinkaan voi Ravilan mukaan esittää deskriptiivisellä kannalla pysyen sellaista määritelmää tai sääntöä, josta voisimme johtaa monikkomuodon käyttötavan komitatiivissamme, esim. *vaimoineen*.³ Olen aivan samaa mieltä, koskapa tämä asiointi ei millään tavalla sodi puhdasta lauseoppia vastaan, sillä monikon merkillä, kuten muillakin fleksiivisillä aineksilla, on eri lauseopillisissa yhteyksissä erilainen käyttötapa, erilainen funktio, erilainen merkitys. Onhan siitä monikon esiintymisestä, joka on substantiivin jaollisuuden tunnuksena, erotettavissa ja erotettava myös ns. plurale tantum, esim. *sakset*, *housut*, *pidot*, *markkinat* jne.

Minusta ei ole suinkaan ilman muuta selvää, että »parillisten esineiden ilmaiseminen yksikkömuodolla» olisi primitiivinen keino⁴ tai että formaalisen monikon tunnuksen olemassaolo olisi suuremman kehittyneisyyden merkki.⁵ Sillä on yhtä »kehittynyt» ja käyttökelpoinen sellainen ilmaisutapa, jossa yksikkömuoto luonnostaan ilmoittaa tarkoitettujen olioiden moneutta ja jossa tällöin yhtä tarkoitettaessa käytetään erityistä formaalista ainesta, kuten tšeremississä sanaa *pârčšē*, esim. *olâm-pârčšē* 'olki, oljenkorsi' (*olâm* 'oljet') *tâi üp-pârčšē* 'hiuskarva' (*üp* 'tukka, hiukset'). tai toista kahdesta tarkoitettaessa sanaa *pele* 'puoli', esim. *pel-kem* 'toinen saapas', *pel-šínčžá* 'silmäpuoli'. Voidaan tietysti historiallisesti koettaa osoittaa, kumpi näistä on suomalais-ugrilaisissa kielissä alkuperäisempi, mutta minusta varsinainen historiallinen probleemi on muualla, nim. siinä, onko tällainen ilmaisutapa, kumpi hyvänsä tai molemmat, kehittynyt jostakin alkuperäisemmästä kuin nämä loogillisesti »puhtaat» ilmaisutavat.

22. Sanaluokkajaossa väitetään käytettävän perinnäisesti kolmea eri

---

kimmäisessä vain on monikon tunnus tehnyt »olio»nimestä (*ihminen*) »aine»nimen (*ihmiset*)! Onko sitten ylivoimaista käsittää vastaavalla tavalla subjektit lauseissa *Sinne näyttää kertyvän poikaa* ja *Sinne näyttää kertyvän poikia*? Sanan *aire* saamasta yleisestä merkityksestä en nimenomaan huomauttanut, koska edellytin, että lukija ilman muuta huomaa tarkoitukseni, siis sen verran hyvää tahtoa!

¹ Siro₃ 281 ja seur. — ² Ks. mm. Siro₃ 282. — ³ Ravila₄ 129—130. — ⁴ Ravila₂ 21. — ⁵ Ravila₂ 66.

jakoperustetta: syntaktinen funktio, merkitys ja sanojen taivutus. Toivon tämän artikkelin alkupuolen esityksen tehneen selväksi, että näistä merkitys ja syntaktinen funktio lankeavat yhteen, kun otamme huomioon, millaisia lauseopilliset tosiasiat todella ovat. Mutta myös oikein otettuna ja käsitettynä taivutuksen jakoperusta lankeaa yhteen näiden toisten kanssa. Voidaan nim. osoittaa: Taivutuspäätteet palvelevat lauseenjäsenten keskinäisiä, muodollisia suhteita tai myös joidenkin lauseenjäsenten kohdalla lauseenjäsenen syntaktisia, muodollisia ominaisuuksia.

Edellä olen sanaluokista esittänyt, että niiden edustama merkityskategoriain järjestelmä on moninainen kuin on tarpeen. Niiden moninaisuus voidaan siis johtaa muutamista periaatteista ja siten käsittää niiden syntaktinen yhteys. Samasta asiasta Ravila tahtoo kuitenkin antaa historiallisen selityksen tahtoessaan osoittaa »die ursprüngliche Identität der verschiedenen Wortklassen».¹ Tämä ei kuitenkaan ole hyväksyttävissä. Hän moittii eräässä yhteydessä Miklosichia siitä, että tämä pyrkii valaisemaan historiallisten ilmiöiden esiintymistä logiikan teoriain avulla.² Mutta tässä sanaluokkia koskevassa selityksessään hänelle on käynyt päinvastoin. Hän ei ole selvillä sellaisen metodin hedelmättömyydestä ja perusvirheestä, joka systeemiä koskevia ilmiöitä pyrkii valaisemaan historiallisen metodin avulla.

Paavo Siro.

¹ Ravila₂ 120, Ravila₃ 258 ja seur. — ² Ravila₂ 110.